

۳۶۱

وَقَالَكَ عَلَيْهِ السَّلَامُ

إِذَا كَانَتْ لَكَ إِلَى اللَّهِ، سُبْحَانَهُ، حَاجَةٌ فَابْدَأْ بِمَسْأَلَةِ الصَّلَاةِ عَلَى
رَسُولِهِ ﷺ، ثُمَّ سَلْ حَاجَتَكَ؛ فَإِنَّ اللَّهَ أَكْرَمُ مِنْ أَنْ يُسْأَلَ حَاجَتَيْنِ،
فَيَقْضِي إِحْدَاهُمَا وَيَمْنَعَ الْأُخْرَى.

امام علیؑ فرمود:

هرگاه حاجتی به درگاه حق داشتی، نخست با صلوات بر پیامبر ﷺ شروع کن، سپس حاجت خود را بخواه زیرا خداوند، کریم تر از آن است که دو حاجت از او بخواهند، یکی را قبول و دیگری را رد کند.^۱

شرح و تفسیر

راه استجابت دعا

امام علیه السلام در این کلام شریف به نکته مهمی در مورد اسباب اجابت دعا اشاره کرده، می فرماید: «هرگاه حاجتی به درگاه حق داشتی، نخست با صلوات بر پیامبر صلی الله علیه و آله شروع کن، سپس حاجت خود را بخواه زیرا خداوند، کریم تر از آن است که دو حاجت از او بخواهند، یکی را قبول و دیگری را رد کند»؛ (إِذَا كَانَتْ لَكَ إِلَى اللَّهِ، سُبْحَانَهُ، حَاجَةٌ فَأَبْدَأْ بِمَسْأَلَةِ الصَّلَاةِ عَلَى رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ سَلْ حَاجَتَكَ؛ فَإِنَّ اللَّهَ أَكْرَمُ مِنْ أَنْ يُسْأَلَ حَاجَتَيْنِ، فَيَقْضِيَ إِحْدَاهُمَا وَيَمْنَعَ الْأُخْرَى).

در این جا دو سؤال مهم مطرح است: نخست این که چگونه نمی شود بین دو حاجت جدایی افکند، خدا یکی را بپذیرد و دیگری را نپذیرد، اگر این موضوع با کرم و رحمت الهی منافات داشته باشد آن مواردی که یک حاجت بیشتر از خدا نمی خواهیم و برآورده نمی شود چه خواهد شد؟

پاسخ این سؤال این است که خداوند، کریم است و شخص کریم هنگامی که دو چیز یا چند چیز از او بخواهند در میان آنها تجزیه قائل نمی شود و این نشانه نهایت کرم خداوند است و چنین نیست که به گفته بعضی از شارحان، یک سخن عامیانه باشد که در میان مردم معمول است می گویند: تبعیض در میان دو خواهش نباید کرد، و امام علیه السلام هم از باب سخن گفتن مطابق افکار این دسته از مردم کلام فوق را فرموده باشد.

این اشتباه بزرگی است. مقام امام علیه السلام والاتر از آن است که افکار عامیانه را تأیید کند. البته اجابت دعا همان گونه که در روایات متعددی وارد شده، گاه به این صورت است که خداوند عین آن را به درخواست کننده می دهد و گاه اگر آن را مصلحت نبیند، عوض آن را در دنیا یا آخرت به صورت دیگری به او خواهد داد. در واقع هیچ دعایی نیست که به اجابت نرسد، خواه عین آن خواسته را خدا بدهد یا چیزی را به جای آن و معادل آن یا بیشتر از آن.

سؤال دیگر این است که آیا صلوات فرستادن ما چیزی بر مقام پیامبر صلی الله علیه و آله می افزاید؟ بعضی از شارحان نهج البلاغه اصرار بر این دارند که مقام پیغمبر صلی الله علیه و آله بی نهایت بالاست و چیزی بر آن افزوده نخواهد شد. در حالی که این سخن اشتباه بزرگی است، مقامات قرب الی الله بی نهایت است، چنین نیست که پایان بیابد بنابراین خداوند به برکت دعای ما رحمت تازه ای بر روان پاک پیغمبر صلی الله علیه و آله می فرستد. و به عبارت دیگر، این ما نیستیم که مقام آن حضرت را بالاتر از آنچه هست می بریم بلکه این خداوند است که گاه خودش و گاه به برکت تقاضای فرشتگان و گاه به تقاضای بندگان صالح، رحمت تازه ای بر روان پاک پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرستد.

در دعاها و روایات اسلامی شواهد روشنی بر این مطلب وجود دارد. در روایت معروف تشهد نماز، این تعبیر از امام صادق علیه السلام نقل شده است: «وَتَقَبَّلُ شَفَاعَتَهُ فِي أُمَّتِهِ وَارْفَعُ دَرَجَتَهُ».^۱

در یکی از خطبه های امیر مؤمنان علی علیه السلام در روز جمعه نیز این عبارت آمده است: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ وَنَبِيِّكَ صَلَاةً نَامِيَةً زَاكِيَةً تَرْفَعُ بِهَا دَرَجَتَهُ».^۲

در دعایی که از امام سجّاد علیه السلام وارد شده می خوانیم که در مقام صلوات فرستادن بر پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله به پیشگاه خداوند عرضه می دارد: «فَارْفَعُهُ بِسَلَامِنَا إِلَى حَيْثِ قَدَّرْتَ فِي سَابِقِ عِلْمِكَ أَنْ تُبَلِّغَهُ إِيَّاهُ وَبِصَلَاتِنَا عَلَيْهِ؛ مقام او را با سلام و درود ما بالا ببر تا آن جا که در علم خود برای او مقدر کرده ای که او را به آن مقام برسانی»^۱.

از سویی دیگر می دانیم که طبق روایات متعدد، هرکس سنت حسنه ای بگذارد به تعداد کسانی که به آن سنت عمل می کنند به او پاداش داده می شود. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بزرگ ترین سنت را که آیین اسلام است در میان جامعه بشریت قرار داده است بنابراین به تعداد کسانی که تا روز قیامت به آیین او می پیوندند و به ستش عمل می کنند خداوند اجر و پاداش و ترفیع مقام به او می دهد. اضافه بر این، فرض کنیم پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ده سال بیشتر از این، عمر نصیبش می شد آیا در آن ده سال، عبادات او ترفیع مقام برایش نداشت و در همان مقامی که داشت باقی می ماند؟

کوتاه سخن این که مدارک فراوانی داریم که ثابت می کند قرب خداوند نهایت و پایانی ندارد و معصومین علیهم السلام نیز می توانند هر زمان به قرب و مقام والاتری برسند. همان گونه که از آغاز رسالت و امامت تا پایان آن به یقین ترفیع مقام داشتند بعد از رحلت و شهادت نیز به وسیله تقاضای رحمت و صلوات مؤمنان و یا عمل به سنت آنها ترفیع مقام می یابند.

به هر حال بدون شک اگر در استقبال یا بدرقه دعاها صلوات و درود بر پیامبر صلی الله علیه و آله باشد به اجابت نزدیک است و به همین دلیل در بسیاری از دعاها امام سجّاد علیه السلام می بینیم هنگامی که چیزی را از خدا می خواست نخست صلوات و درود بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرستاد.

این مطلب در دعای مکارم الاخلاق کاملاً نمایان است که در هر فرازی از این دعا نخست امام علیه السلام صلوات و درود بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرستد و بعد تقاضای تازه‌ای از خداوند متعال می نماید.

این سخن را با روایاتی که مرحوم کلینی در جلد دوم کافی در باب «الصلوة علی النبی صلی الله علیه و آله...» نقل کرده است پایان می دهیم:

در حدیثی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله آمده است: «لَا يَزَالُ الدُّعَاءُ مَحْجُوباً حَتَّى يَصَلِّيَ عَلَيَّ وَ عَلَيَّ أَهْلِي بَيْتِي؛ پیوسته دعا محجوب است (و به اجابت نمی رسد) تا زمانی که صلوات بر محمد و آل محمد فرستاده شود».^۱

در حدیث دیگری از رسول خدا صلی الله علیه و آله می خوانیم که فرمود: «اجْعَلُونِي فِي أَوَّلِ الدُّعَاءِ وَ فِي آخِرِهِ وَ فِي وَسْطِهِ؛ مرا در ابتدای دعا و در وسط دعا و در آخر دعا قرار دهید».^۲

در حدیث دیگری، از امام صادق علیه السلام آمده است: «مَنْ كَانَتْ لَهُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ حَاجَةٌ فَلْيَبْدَأْ بِالصَّلَاةِ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ثُمَّ يَسْأَلْ حَاجَتَهُ ثُمَّ يَخْتِمُ بِالصَّلَاةِ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَكْرَمُ مَنْ أَنْ يَقْبَلَ الطَّرْفَيْنِ وَيَدْعَ الْوَسْطَ إِذَا كَانَتْ الصَّلَاةُ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ لَا تُحْجَبُ عَنْهُ؛ کسی که حاجتی در پیشگاه خدا دارد نخست صلوات بر محمد و آلش بفرستد بعد حاجت خود را بخواهد سپس آن را با صلوات بر محمد و آل محمد پایان دهد زیرا خداوند متعال گرامی تر از آن است که دو طرف را بپذیرد و آنچه در وسط آن دو واقع شده است را نپذیرد. چون هنگامی که صلوات بر محمد و آل محمد فرستاده شود (به یقین) محجوب از خداوند نخواهد بود».^۳